

Komplex Alapprogram

1. A program neve

Komplex Alapprogram – A köznevelés módszertani megújítása a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése céljából

2. A program kidolgozója

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

partnerek: Oktatási Hivatal
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pécsi Tudományegyetem
Szegedi Tudományegyetem
Debreceni Egyetem
Nyíregyházi Egyetem
Miskolci Egyetem

3. A program célja, alapelvei; a pedagógiai koncepció

A program célja a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentéséhez kapcsolódó intézkedések iskolai szintű támogatása, valamint szakmai (módszertani) megoldások kidolgozása a végzettség nélküli iskolaelhagyás preventív csökkentése érdekében az alap- és középfokú köznevelési intézményekben.

A Komplex Alapprogram bevezetése, a program integrálása az iskola oktató-nevelő munkájába az iskola részéről kreatív fejlesztői aktivitást kíván, ezért a Komplex Alapprogram az intézményeket olyan tanulószervezetnek tekinti, amelyek a kapott továbbképzéseket és a szakmai támogatást felhasználva önállóan is képesek a programot működtetni.

A programot meghatározó alapvető értékek a tanulóközpontúság, az egyéni tanulási utak támogatása, a differenciált fejlesztés, valamint a méltányos, esélyegyenlő oktatás biztosítása a tanulók számára. Ezen célok köré szerveződnek az alapelvek (adaptivitás, méltányosság, tanulástámogatás, közösségi lét, komplexitás), amelyek a tanórai és a tanórán kívüli foglalkozásokra is kiterjednek. A program célja, hogy olyan új módszereket, tanulásszervezési módokat emeljen be a mindennapi pedagógiai, tanítási gyakorlatba, melyekkel a tanulás élményszerűvé válik: a tanuló aktív, alkotó részese lesz a tanulási folyamatnak.

A Komplex Alapprogram elősegíti az egész életen át tartó tanulást megalapozó készségek, kompetenciák fejlesztését is, amelyek: a tanulni tudás képessége, a társadalmi és állampolgári felelősségvállalás, a kezdeményező- és vállalkozóképesség, a kulturális tudatosság, valamint a kreativitás. A Komplex Alapprogram nem csupán a kulcskompetenciák fejlesztését célozza, hanem mindezekben túlmenően biztosítja a transzverzális készségek fejlesztésének lehetőségét is, amelyek a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a kezdeményezőképeség, a problémamegoldó gondolkodás, a kockázatelemzés, a döntéshozatal és az érzelmek felelősségteljes irányítása. A tanulók a Komplex Alapprogram kompetenciaalapú tanulásszervezése során tehát több tekintetben is fejlődnek. A Komplex Alapprogram tanulástámogató módszertanának központi eleme a heterogén

tanulócsoportokban folyó differenciált fejlesztés. A heterogenitást a program a tanulói különbségeket adó szociális helyzet, státuszkülönbség, valamint az eltérő képességek oldaláról kezeli. Ennek megfelelően a programon belül önálló elem a Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportokban (DFHT) tanítási-tanulási stratégia közvetítése, melynek célja, hogy a tanulók meglévő tudása és készségkészlete folyamatosan bővüljön, pozitív élményekben, a tanuláshoz kapcsolódó sikerekben legyen részük, tanulási motivációs szintjük növekedjen, és képessé váljanak az önálló tanulásra.

A program holisztikus szemléletű, nem csupán a kognitív készségek fejlesztésére koncentrál, ezért megvalósítása együttesen veszi figyelembe a nevelés és oktatás kognitív, szociális, morális és affektív komponenseit is. A Komplex Alapprogram értelmezésében a tudományos-intellektuális, társadalmi-állampolgári és a személyiségfejlesztésre irányuló célok egyenrangúak, még akkor is, ha egy-egy tanuló vagy csoport fejlesztése során valamely területnek nagyobb hangsúlyt szükséges adni. A program koherenciáját biztosítja, hogy a teljes program átfogó, következetesen végigvitt alapelvek szerint szerveződik; olyan önálló tanítási-tanulási stratégiát kínál, amely megjelenik a tanítási órákon, valamint az alprogrami foglalkozásokon is. Az alprogrami foglalkozások a képesség- és készségfejlesztést szolgálják, megfelelő szabadságot biztosítanak a pedagógusok számára a tanítási stratégia iskolai kontextushoz jól adaptálható alkalmazására.

4. A program célcsoportja

4.1. A program **közvetlen** célcsoportjába tartoznak a pedagógus-továbbképzések során érintetté vált szereplők:

- a köznevelési intézmények vezetői, pedagógusai, pedagógiai munkát segítő szakemberei;
- a pedagógusképzéssel foglalkozó felsőoktatási intézmények oktatói;
- az érintett felsőoktatási intézmények pedagógusjelöltjei.

4.2. A program **közvetett** célcsoportjába tartoznak:

- az alapfokú és alsó középfokú oktatásban részt vevő, a korai iskolaelhagyás tekintetében veszélyeztetett tanulók;
- az alapfokú és alsó középfokú oktatásban részt vevő tanulók, akik társas környezetet biztosítanak a veszélyeztetett tanulók számára;
- a korai iskolaelhagyás tekintetében nem veszélyeztetett, de az iskolai élettől és a tanulástól valamilyen mértékben elidegenedett tanulók;
- ide sorolhatók a korai iskolaelhagyás kockázatának kitett tanulók otthoni társas környezetében élő személyek.

A közvetett célcsoportok azonosítása alapján jól látható, hogy a program a korai iskolaelhagyás prevencióját a tanulócsoportokra és az iskola egészének pedagógiai kultúrájára gyakorolt hatás révén kívánja elérni. Ily módon természetesen azok a tanulók is a program kedvezményezettjeivé válnak, akik egyébként nem sorolhatók a korai iskolaelhagyás kockázatának kitettek körébe.

5. A program alkalmazásának feltételei (erőforrások), a program megvalósításának feltételrendszere

A programot azokban a köznevelési intézményekben ajánlott bevezetni, ahol magas az iskola végzettség nélküli iskolaelhagyási érintettsége. Feltétele a közepes szintű intézményi

adaptációs képesség, azaz egyeztetési, döntéshozatali, erőforrás-gazdálkodási képességek jellemezzék az intézményt és annak vezetését. Szükséges feltétel, hogy a kitűzött célok iránti elköteleződés magas legyen az intézményben, és lokális szinten is támogassák az adott programot az azt alkalmazók. Ehhez szükség van a bevezetés megfelelő támogatására, de a fenntarthatóság biztosítására és a motiváció magas szinten tartására is.

6. A program megvalósításához szükséges személyi feltételek

A program sikeres adaptálásához, valamint az iskolai szintű innovációhoz szükséges az intézmény vezetőségének hozzáértése, a pedagógusok változtatásra való igénye és építő, alkotó tevékenysége, a program céljaival és elemeivel való azonosulás. A bevezetés akkor lehet sikeres, ha a döntéshozó (a vezetőség) pozitív hatást tud gyakorolni a tantestületre, azaz a tantestület elfogadja, hogy szükség van a változásra elfogadja, támogatja a változtatás folyamatát. Feltétel a részt vevő partnerintézmények számára, hogy a Komplex Alprogram minden lényeges elemét (képzések, szakmai támogatás igénybevétele, utánkövetésben való részvétel, tanítási-tanulási stratégia alkalmazása, alprogramok illesztése a napi gyakorlatba) vegye át, és az iskola intézményi kultúrájához, pedagógiai hagyományaihoz igazítsa. Az implementáció akkor sikeres, ha az iskolák intézményi kultúrája igazodik a program által javasolt pedagógiai megoldásokhoz.

7. A program részei, összetevői

7.1 Helyzetelemzés – az adott intézményre vonatkozóan

A Komplex Alprogram első (kötelező) képzése a Komplex Alprogram Koncepciója képzés, melynek során a résztvevők tréning keretében készítének intézményi diagnózist, és önfejlesztési tervet a program bevezetésével kapcsolatban, majd ezt a képzővel közösen értékelik, elemzik.

7.2 Alprogramok

A Komplex Alprogram öt alprogramot foglal magában. Az alprogrami foglalkozások elsősorban a kötelező tanítási időn túl, jellemzően a délutáni időszakban kerülnek be a napirendbe. Az alprogramok önálló részei a programnak, azonban a tantárgyi kapcsolatokon és az alkalmazott módszereken keresztül kapcsolódnak egymáshoz. Az alprogramok előtérbe helyezik a készség- és képességfejlesztést, a tanulói erősségek megtalálását, a lemaradás kompenzálását, a kiemelkedő képességű tanulók tehetségterületeinek azonosítását, fejlesztését. Az alprogramok aktívan foglalkoztatják a tanulókat, és egységes rendszert alkotnak. Ebben a rendszerben azoknak a területeknek a fejlesztése jelenik meg, amelyek támogatják a transzverzális készségek fejlődését is. Az alprogramok főként tantárgyfüggetlen módszertani eszközrendszert alkalmaznak, amelynek eredményeként az iskolai tantárgyak és a tanórán kívüli foglalkozások széles körében felhasználhatók. Tanulásszervezési szempontból az alprogramok módszertani eszköztárában szereplő feladatok óraterv szerint történő felhasználásra éppúgy alkalmasak lehetnek, mint adott pedagógiai helyzetben rögtönzött differenciált feladatadásra (például a lassabb ütemben haladó tanulók bevárásakor a gyorsabb ütemű tanulóknak feladat adható).

Az alprogramok indirekt fejlesztési célokat is megvalósíthatnak, úgymint a személyiség és társas készségek fejlesztése, a tanulási motiváció alakítása, a kognitív képességek fejlesztése, a tanulási módszerek fejlesztése, az interdiszciplináris ismeretátadás és a pályaaorientáció.

Alprogramok:

- Digitális alapú alprogram,
- Életgyakorlat-alapú alprogram,
- Logikaalapú alprogram,
- Művészetalapú alprogram,
- Testmozgásalapú alprogram

7.2. Tanítási-tanulási program

A Komplex Alprogram tanítási-tanulási programjának, azaz tanítási-tanulási stratégiájának fókuszában a Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportban (DFHT) eljárásrend áll. A DFHT három fő területen jelenik meg az iskolai gyakorlatban.

1. A tanórák összességét érintően a DFHT az öndifferenciálás és a személyre szabott fejlesztés segítője, amelyben az ismert tanulásszervezési technikákat alkalmazza rendszerbe foglalva. A pedagógusoknak módjában áll a kötelező tanítási órák során alkalmazni a DFHT módszereit kiegészítve azzal a korábbi módszertani gyakorlatukkal. Ennek aránya a kötelező közismereti órák esetében 20%.
2. A tanulásszervezés folyamatában körülbelül a tananyag minimum egyharmada (30%) az alprogramokkal összekötve valósul meg (Komplex órák¹). Az egyharmados arány valamennyi közismereti tárgy esetében érvényesül, elsősorban a kereszttantervi tartalmakra alapozva. Más megfogalmazásban ez azt jelenti, hogy a kötelező közismereti órák során a pedagógusok a DFHT alkalmazása mellett megteremtik az alprogrami kapcsolódásokat, és azok tartalmait, eljárásait beemelik az óraszervezésbe.
3. A szabadon tervezhető időszakban a DFHT az önálló alprogrami foglalkozások keretein belül is megvalósulhat a foglalkozásszervezés során. E foglalkozások a kötelező tanórák utáni időszakban (jellemzően délután) segítik a korábban megszerzett tudás mélyítését, alkalmazását, de támogatják a képességek fejlődését és a tehetséggondozást is. A tanítás időszervezése az iskola korábbi gyakorlatára épülve 45 perces órák (foglalkozások) keretében, de szükség szerint attól eltérően is megvalósulhat.

¹ Komplex órák fogalmába tartozik minden olyan óra, amely épít a program tanítási-tanulási stratégiájának módszereire és technikájára, és amelyek felhasználják a program alprogramjainak tartalmait, valamint a tantárgyi kapcsolatokat is.

A Komplex Alapprogramban a tanítási órák adott részét érintő DFHT központi gondolata a személyre szabott differenciálás megvalósítása, mint a korai iskolaelhagyás csökkentésének egyik eszköze. A program DFHT-eleme a gyakorlatban már kipróbált és alkalmazott módszerek együttesét kínálja, amely lehetőséget biztosít a tanulócsoporthoz és az egyes tanulók eredményes fejlesztéséhez.

7.3. A Komplex Alapprogram alprogramjai

7.3.1. Digitális alapú alprogram: A Digitális alapú alprogram az IKT-műveltség elemeit keresztntantervi, transzverzális megközelítésben értelmezi, és a digitális pedagógiai kultúra komplex, intézményi szintű fejlesztését tekinti feladatának. A pedagógusok módszertani kultúraváltását segíti elő olyan korszerű digitális megoldásokkal, melyek hozzájárulnak az elektronikus tanulási környezet kialakításához, felgyorsítva ezáltal az intézmények digitális átállását, mely lehetővé teszi, hogy a digitális eszközök alkalmazásával a tanulás élményszerűbbé váljon.

Az IKT-eszközök és azok virtuális dimenziójának tanulás-tanítás során való alkalmazásakor lehetségessé válik az egyéni tanulási utak kialakítása, valamint a csoportszinten belüli, adott IKT-műveltségi szint elemeihez kapcsolódó tudásszintek megállapítása és ez alapján egyéni sajátosságokhoz igazodó tevékenységek kidolgozása; ez az adaptivitás alapelveihez kapcsolódik szorosan. A digitális iskolafejlesztési programban nagy hangsúlyt kap a felfedezéses és a más tevékenységekbe ágyazott tanulás módszere. Ezek során a tanulók élményszerűen sajátítják el az IKT-műveltség egyes területeiként meghatározott kompetenciaelemeket, hiszen saját maguk tapasztalják meg az egyes alkalmazásokban rejlő lehetőségeket, valamint számos esetben a tanulás észrevétlenül, egy másik feladat végzése közben megy végbe. Továbbá a digitális szövegértés fejlesztése segít a digitális szakadék leküzdésében, a digitális leszakadók fejlesztésében és a tanulás támogatásában (hiszen digitális szövegekből tanulnak). Kreatív és produktív módon dolgozhatják fel a digitális szövegeket egyéni és kollaboratív formában, tantárgytól független módszerekkel, így a fejlesztésre kiválasztott digitális szövegek a különböző tantárgyi tartalmaknak megfelelően a kutatásalapú tanulás módszerébe is integrálhatók, amely segítségével lehetővé válik a közös tudásépítés.

Az IKT-műveltség elemeinek szociális aspektusa több területen támogatja a közösségi lét alapelveinek megvalósulását, például a pedagógusközösség egymással végzett, hálózaton keresztüli kollaboratív munkája révén, valamint a tanulókkal való együttműködés során. A hálózati részvétel hozadéka a tanulóközösségek kialakulása és fenntarthatósága, amely az internetet tér- és időfüggetlen volta miatt hosszú távon és az informális területeket is érintő módon járulhat hozzá az élethosszig tartó, közösségi tanuláshoz.

A Digitális alapú alprogram legfontosabb célja, hogy a pedagógusok képessé váljanak az oktatásba integrált IKT-eszközöket értő és kritikus módon alkalmazni

és ezáltal a tanulók digitális kompetenciáját fejleszteni. A XXI. század iskolájában ugyanis az információs és kommunikációs technológia magabiztos, kritikus és magas szintű alkalmazása alapkövetelmény; ebben a digitális kompetencia tantárgyközi kompetenciaként jelenik meg. A pedagógus korszerű tanulási környezetben egyénre szabott fejlesztést végezhet a technológiához kapcsolódó módszertani tudásának megfelelően. Az oktatásban a különböző IKT-eszközök és technikák alkalmazása nem öncélúan történik, hanem a tanterv és a tananyag megfelelő részébe való integrálással, szorosan kapcsolódva a tantárgyi tartalmakhoz és a tanulók életkori sajátosságaihoz, továbbá biztosítva a digitális szövegértés fejlesztését mint tantárgyakon átívelő feladatot.

Az alprogram feladata egy olyan komplex módszertani repertoár kidolgozása, amely az IKT-műveltség fejlesztését a tantárgyközi szemlélet előtérbe helyezésével valósítja meg, olyan pedagógiai módszertani kultúra meghonosításával, amely az elektronikus tanulási környezet alapelveit alkalmazza. Az alprogram figyelembe veszi az intézményekre jellemző heterogén eszközellátottsági profilokat, és ennek megfelelően differenciált megoldásokat kínál.

A Digitális alapú alprogram tartalma hét területet fed le:

- Játékalapú megközelítések
- Technológiai műveltség, felelősségteljes eszközhasználat
- IKT-műveltség
- Hálózati részvétel és együttműködés, problémamegoldás, kommunikáció és eszközhasználat
- Digitális írástudás
- IKT-alapú óratervezés
- Személyes tanulási környezet menedzselése

7.3.2. Életgyakorlat-alapú alprogram: Az Életgyakorlat-alapú alprogram egy olyan nevelési-oktatási alprogram, amely hozzájárul az egyén és természeti, társadalmi környezete kölcsönhatásának tudatos és felelős alakításához. Az életgyakorlat koncepciója figyelembe veszi a tanulók szükségleteit, ennek függvényében eltérő tanulási-tanítási egységeket tartalmaz, és minden egységen belül alternatív, a tanulók képességeihez, érdeklődéséhez és tempójához igazítható tanítási eszközöket, munkaformákat ajánl. Ahogyan a tanulók esetében a differenciálás megvalósulása az egyik cél, a pedagógusokra is érvényes ez a szemlélet, hiszen az egyes pedagógusok szakmai tapasztalataiban is lényeges eltérések vannak. Így az alprogram alkalmazható a különböző területeken tevékenykedő pedagógusok számára is.

Az Életgyakorlat-alapú alprogram keretében a szociális kompetenciák fejlesztése, a tolerancia képességének kialakulása, az egyéni képességeket és érdeklődést szem előtt tartó nevelési szemlélet és a pályaorientációs rendszerek lehetősége hangsúlyos szerepet kap. Az életgyakorlat olyan tanulásszervezést követel, amely maximálisan törekszik arra, hogy a tanulók önmagukat nagyobb rendszerek részeként ismerjék meg (társadalmunk, gazdasági, földrajzi stb. környezetünk), és képessé váljanak ezekben a rendszerekben sikeresen és felelősen működni. Fontos alapelve az emancipációs szemlélet, amelynek kiindulópontja az, hogy a valamilyen szempontból hátrányos megkülönböztetésben részesülők csoportjához tartozó

gyerekeknek nem kell feladniuk eredeti identitásukat, nem kell egyoldalúan alkalmazkodniuk egy számukra gyakran teljesen idegen értékrendhez; inkább az iskola alkalmazkodik a diákok előzetes tudásához, tapasztalataihoz és értékeihez.

Az alprogram célja, hogy a tanuló az életben hasznosítható ismereteket, tapasztalatokat szerezzon, és hogy ezek sikeres életvezetési kompetenciákkal vértézzék fel őt. Cél továbbá, hogy az alrendszer megalapozza a vitakultúrát, kritikus gondolkodást és az önálló felelősségvállalást, a közösségi szabályok, morális megfontolások megvitatásának lehetőségét. Cél az életformák sokszínűségének tisztelete, a családi közösségek megbecsülése és az egészséges énkép kialakítása is. Az Életgyakorlat-alapú alprogram része a környezettudatosság és a fenntarthatóság széles értelmezési spektrumának kialakítása.

Az Életgyakorlat-alapú alprogram tartalma hat területet fed le:

- egészséges életmód, életvezetés
- környezettudatosság (fenntarthatóság)
- állampolgári felelősség (közösségi szerepek)
- életút-támogató pályaorientáció
- család, párválasztás
- érzelmi intelligencia (szociális készségfejlesztés)

7.3.3. Logikaalapú alprogram: A Logikaalapú alprogram a tanulók gondolkodásának fejlesztését támogató módszerek és stratégiák megismertetésével növeli a pedagógusok módszertani repertoárját az iskolai élet három területén: matematikaórák játékos megközelítése; logikai játékok alkalmazása különböző tantárgyak esetén osztálytermi környezetben; szabadidős tevékenységek játékos szervezése.

A Logikaalapú alprogram fejlesztési folyamatát meghatározó elvek, melyek a tanulók készségeinek és képességeinek fejlesztését célozzák meg, a következők:

- játékos, élményszerű megközelítések,
- a tanulók fejlettségi szintjéhez igazodó szemlélet,
- enaktív és vizuális reprezentációk előtérbe helyezése,
- pozitív, kreativitást ösztönző tanulási környezet kialakítása,
- olyan gondolkodási műveletek fejlesztése, melyek hatással lehetnek a helyes tanulási stratégiák kialakításához.

A közös játék, a szabályok közös megalkotása, elfogadása során fejlődik a tanulók szociális érzékenysége, egyéni felelőssége – mely a játékon keresztül az élet más területein is megjelenik. Cél, hogy az iskolai szabadidőben jelenjenek meg a tanult módszerek, önkéntességen alapuló tanulói önszerveződések jöjjenek létre, melyek a szabadidő konstruktív eltöltését eredményezik, és fejlesztik a közösségi lét érzését.

A Logikaalapú alprogram legfőbb célja, hogy olyan játékos, élményszerű módszereket integráljunk az oktatásba, melyek segítségével a gyerekek logikai, gondolkodási és problémamegoldó képessége fejleszhető. A játék a gyerekek egyik legfőbb tevékenysége, egyben a természetes tanulási folyamat egyik fontos lépcsője is. A cél az, hogy a gyerekek a tanulást ne érezzék nyomasztó, fáradságos folyamatnak, a tanulás és a tudás megszerzése legyen örömforrás – ezzel a tanulók motivációja növelhető. Az oktatásban a különböző logikai játékok és technikák alkalmazása nem öncélúan történik, hanem a tanterv és a tananyag megfelelő

részébe való integrálással, szorosan kapcsolódva a megtanulandókhöz és a tanulók életkori sajátosságaihoz.

A legfőbb feladat megismertetni a pedagógusokat olyan logikai alapú játékokkal (legyen az sakk, táblás, papír-ceruza, szituációs és egyéb játék), melyeket a pedagógus fel tud használni mind az általános képességfejlesztéshez, mind a közismereti tantárgyi órákhoz. A bevezetendő módszerek és eszközök mindegyike alkalmas a köznevelés különböző szintjein csoportos tevékenységek és egyéni differenciálás megvalósítására egyaránt. Egyénre szabott kihívásokkal, nyitott, a tanulók kreativitását ösztönző feladatokkal biztosítja a tanulócsoporthoz minden tagjának a fejlődés lehetőségét.

A Logikaalapú alprogram tartalma öt területet fed le:

- A problémamegoldó gondolkodás elmélete, fejlesztésének lehetőségei a gyakorlatban (a nyerő stratégiák azonosítása; algoritmusok a mindennapokban)
- Vizualitás szerepe a gondolkodás fejlesztésében – művészetek a gondolkodás fejlesztésének szolgálatában
- Játék alapú megközelítések (térsejtelés, sík- és térbeli tájékozódási képesség fejlesztése kirakós játékok segítségével; Dienes-játékok és a matematikai gondolkodás fejlesztése; a sakkjáték alapjainak elsajátítása és beépítése az iskolai tanulásba – a stratégiai gondolkodás fejlesztése; táblás játékok, társasjátékok, papír-ceruza játékok alkalmazása)
- Játékstrukturált megközelítések (ezen belül kártyajátékok; logikai játékok, logisztika – a logikai következtetési sémák alkalmazásának fejlesztése; barkochba és egyéb csoportos szituációs játékok)
- Kreativitást és reflektivitást fejlesztő játékok

7.3.4. Művészetalapú alprogram: A Művészetalapú alprogram a művészettel nevelést célzó tanórák, a művészeteket pedagógiai eszközként felhasználó osztálytermi tanulás és a szabadidős művészeti tevékenységek terén nevelő-oktató pedagógusok módszertani fejlesztésén keresztül kívánja csökkenteni a korai iskolaelhagyás mértékét. A művészetalapú iskolai fejlesztés módszertanára fókuszáló alprogram közvetlen kapcsolatban áll a Nemzeti alaptanterv Művészetek műveltségterületével, s közvetetten kapcsolódik az összes többi műveltségterülethez is, ezáltal a művészeti nevelés minden kompetencia fejlesztéséhez hozzájárul.

A művészettel nevelés sokféle lehetőséget teremt a tanulástámogatás megvalósítására: az egyéni alkotómunka mellett az együttműködésen alapuló közösségi alkotás legkülönbözőbb lehetőségeinek ad teret (az egymás mellett alkotástól az egymással közösen történő alkotásig); valamint alkalmas az indirekt (vagyis a tanulóhoz szükséges olyan alapvető intellektuális képességek fejlesztésére, mint az érzékelés, észlelés, figyelem, emlékezet, gondolkodás) és a direkt (tanulásmódszertani jellegű) tanulásfejlesztésre is.

A művészettel nevelés sokrétű lehetőséget kínál egyrészt a személyiség fejlesztésére, másrészt az oktatás során történő ismeretátadás élményszerűvé tételére, valamint a tanulási motiváció fenntartására. Ebből adódóan a művészettel nevelést középpontba állító alprogram feladata, hogy az alkotás és befogadás élményén keresztül járuljon hozzá a nevelési-oktatói feladatok megvalósításához.

A Művészetalapú alprogram tartalma három területet fed le:

- Fejlődés- és élményközpontú oktatás megvalósítását támogató módszerek és kereszttantervi tartalmak megvalósításának támogatása a művészettel nevelést szolgáló tanórai környezetben, a differenciálásra épülve.
- Művészetekre épülő tanulást támogató módszerek és tartalmak tanulási folyamatba történő integrálása osztálytermi környezetben.
- Önkéntességre és befogadásra épülő informális és nonformális tanulás művészetalapú támogatása iskolai környezetben.

7.3.5. Testmozgásalapú alprogram: A Testmozgásalapú alprogram az iskolai testmozgásprogramok három területén – testnevelésóra; mozgásos tanulás osztálytermi környezetben; szabadidős mozgástevékenységek – tevékenykedő pedagógusok módszertani repertoárját és szemléletét kívánja bővíteni saját élmény szerzését biztosító tanulási környezetben. A testmozgáson alapuló tevékenységek alapvető eleme a társas együttműködés (lásd csapatsportok), mely túlmutat az iskolai kereteken, ezáltal a mikro- és makrotársadalmi környezetben is megjelenik. Az alprogram célja a testmozgásprogramokban az egészségtudatos életmódot megalapozni tudó, élmény- és tanulóközpontú módszertan elterjesztése. Cél, hogy olyan élményszerű, a testmozgáson és a mozgásos tanuláson alapuló módszereket és tevékenységeket integráljunk a tanítási folyamatba, melyek segítségével a tanulási folyamat eredményessége fokozható, valamint a tanulók kognitív, affektív, szociális, valamint pszichomotoros képességei, készségei fejlődhetnek. További cél, hogy az alapvető szükségletekhez tartozó napi fizikai aktivitási mennyiség aktív, mozgásos tevékenységekkel kerüljön kielégítésre, az iskolai szabadidőben is jelenjenek meg ezek és a tanulói önkéntességen alapuló önszerveződések, melyek a szabadidő konstruktív eltöltését tartalmazzák.

A Testmozgásalapú alprogram tartalma három területet fed le:

- Fejlődés- és élményközpontú oktatás megvalósítását támogató módszerek és kereszttantervi tartalmak implementációjának támogatása testnevelés órai környezetben, a differenciálásra épülve.
- Mozgásos tanulást támogató módszerek és tartalmak tanulási folyamatba történő integrálása osztálytermi környezetben.
- Önkéntességre és befogadásra épülő informális és nonformális tanulás testmozgásalapú támogatása iskolai környezetben.

8. A Tanítási-tanulási környezet a Komplex Alapprogramban

A tanulási környezet akkor támogatja a Komplex Alapprogramot, ha:

- érzelmileg biztonságos (elegendő hely, elegendő idő, az eszközök megléte, célszerű elhelyezése; szeretetteljes, elfogadó, megértő légkör);
- stimuláló és ingergazdag (érdeklődés, meghallgatás, odafigyelés);
- ösztönző, pozitív, bátorító (támogatás, dicséret, elismerés, nyitottság a gyermek jelzéseire, igényeire, érzéseire, gyermekismeret; öröm, büszkeség kimutatása);
- felfedező, alkotó (önállóság, próbálkozás lehetősége, felfedező, alkotó légkör biztosítása);
- aktív, mozgásos (szabadságérzet biztosítása);

- kreativitást ösztönző.

9. Mérési-értékelési rendszer

Az európai és nemzeti fejlesztéspolitikákban kimunkált koncepciókat követve a Komplex Alaprogram elvei a korai iskolaelhagyás vonatkozásában számottevő tényezőnek tekintik az oktatási rendszer szerkezetét és működését (makroszint), az intézményegységek (feladatellátási helyek) külső kapcsolatait (mezoszint), valamint az egyes iskolákban uralkodó légkört, beleértve a tanárok és a diákok közötti viszonyrendszert (mikroszint). A program mindhárom szintre kidolgozott vizsgálati eszközt, így értékeli a Komplex Alaprogramot a hazai oktatási rendszer evolúciója szempontjából, visszajelzi az intézményegységek szakmai kapcsolatainak alakulását, és regisztrálja az egyes intézményekben, a pedagógusok és tanulók csoportjaiban megfigyelhető változásokat. Mindeközben a vizsgálódások egyének (pedagógus, tanuló) szintjén is nyomon követik a Komplex Alaprogramhoz kapcsolható folyamatokat. Az intézmények vizsgálata során az értékelések törekszenek a kedvező hatások bemutatására: az intézmények tanulómegtartó képességének fejlesztéséhez kívánnak hozzájárulni.

A program megvalósítását és értékelését szolgáló vizsgálatok kiterjednek az intézmény működésére, esetleges szervezeti változásaira, a pedagógusok szakmai munkájának változására (a tanárok szakmai tanulási folyamatára), a tanulók lehetőségeit érintő változásokra, valamint a szülői nézőpontok alakulására. Az elemzések főbb fókuszai tehát a következők:

- A pedagógusok tanulási környezetének változása
- A tanulók tanulási környezetének változása
- Az intézményegységek szervezeti működésének változása

A Komplex Alaprogram olyan, az iskola egészére ható, átfogó program, amely az intézmények pedagógiai gyakorlatát számos vonatkozásban érinti. A mérőeszközök a program beavatkozásait, beleértve az alprogramok által szervezett tevékenységeket is, a maguk definiálta eredményességi kritériumok alapján monitorozzák és értékelik. E folyamatban adatgyűjtés folyik mindazon tevékenységekről, melyek a Komplex Alaprogram beavatkozásaihoz kapcsolódóan intézményi szinten megfigyelhetők. Az adatok alapján – különösen a bevezető szakaszban – lehetségessé válik a folyamatok többtényezős nyomon követése, és időben megtehetőek azok a korrekciók, amelyek a fejlesztés folyamatos tökéletesítéséhez szükségesek. A tevékenységek vizsgálati és monitorozási eszközeinek kialakítása, az eredményességi kritériumok megfogalmazása az alprogramokért felelős szereplőkkel együttműködésben valósul meg. A visszajelzések nemcsak a fejlesztők és a döntéshozók számára lesznek hozzáférhetők, hanem visszacsatolást jelentenek a programban részt vevő intézmények, pedagógusok számára is. A monitorozási tevékenység célcsoportnak tekintti a pedagógusokat, intézményegység-vezetőket, tanulókat és szülőket, ezzel biztosítva a program megvalósulásának sokoldalú elemezhetőségét.

Négy eltérő vizsgálati módszert alkalmazva alkotható kép a KAP folyamatairól: kérdőíves, interjú, fókuszcsoportos és megfigyeléses adatfelvétel keretében. Az adatfelvételek időbeli ütemezése a program megvalósításához kapcsolódik. Az egyes képzésekre vonatkozó kérdőíves adatfelvételek közvetlenül a képzések megvalósulása

után történnek. Az intézményegységben a KAP-programot kísérő változásokat évkezdő, évközi és évvégi adatfelvételekkel lehet nyomon követni.

10. Pedagógus-továbbképzési szolgáltatási portfóliója

A Komplex Alapprogramban a pedagógusok képzésének célja, hogy a képzések hatására olyan helyi és intézményi működési gyakorlat alakuljon ki, amely az oktatási eredmények, a minőség javítására ösztönöz. Javulás akkor következik be, ha mind a vezető, mind a pedagógusok megfelelő tudással rendelkeznek a nevelés-oktatás folyamatairól. A beavatkozás által elért eredmény akkor lesz a pedagógusok által elfogadott, valamint hosszú távon működőképes, fenntartható, ha hatékonysága megmutatkozik. A Komplex Alapprogram a képzésein keresztül ehhez nyújt segítséget.

A tanári kompetenciák fejlesztése tekintetében a Komplex Alapprogram szerint tanító pedagógusok jártasak lesznek a tanulók érdeklődéséhez és erősségeihez igazított feladatok megtervezésében, a tanítási folyamat szervezésében, valamint az értékelésben. Képesek olyan feladatok kijelölésére, amelyek építenek a tanulók meglévő képességeire, tapasztalataira, tudására.

A vezetői kompetenciák fejlesztése tekintetében a Komplex Alapprogram iskoláiban a vezető fontos feladata, hogy képes legyen motiválni kollégáit és gördülékenyen megszervezni az iskolában folyó munkát, támogatni a pedagógusok továbbképzését a program keretein belül. Mivel a képzésben részt vevő iskolák eltérő szinten állnak szervezeti fejlettség szempontjából, ésszerű több csoportba sorolni őket a hatékony fejlesztés érdekében.

A Komplex Alapprogramban a pedagógusok tanulástámogatásának célja, hogy szemléletbeli és pedagógiai, módszertani kultúraváltás következzen be a tudásban és szocializáltságban heterogén tanulói csoportok sikeres nevelés-oktatásának tekintetében. A két alapozó képzés (Komplex Alapprogram Konceptiója, Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportokban) minden pedagógusnak javasolt, hiszen ezek vezetnek be és adnak stabil alapot az alprogrami képzésekhez, illetve biztosítják a program megismerését, valamint a tanulási-tanítási stratégia elsajátítását. A program mind az öt alprogramjához egy-egy önálló képzés áll a pedagógusok rendelkezésére, melyből kettőben való részvételt javasoljuk. A képzések tantestületi szinten, a pedagógusközösség minél magasabb létszámának bevonásával szerveződnek. Az alapozó képzések az adott intézményben, hiszen itt szervezetikultúra-fejlesztés is megvalósul, míg az alprogrami képzések optimális csoportlétszám esetében az adott intézményben, egyéb esetben képzési központokban valósulnak meg.

11. Szakmai Támogatórendszer

A Komplex Alapprogram kidolgozása során kiemelt szempont volt, hogy a program bevezetése minél gördülékenyebben valósuljon meg az iskolákban. A bevezetéshez és a megvalósításhoz kapcsolódóan az alábbi online és jelenléti szolgáltatások érhetőek el azon intézmények részére, akik csatlakoznak a programhoz:

1. Pedagógus-továbbképzések (blended és távoktatásos formák)

A képzéshez tartozó valamennyi segédanyag (tananyag, tanulási útmutató, résztvevői ütemterv, résztvevői szolgáltatások rendszere, segédanyagok, elégedettségi kérdőívek) a pedagógus-továbbképzésben részt vevők számára.

2. Intézményi workshopok (pedagógusoknak, szülőknek)

3. Szülői, tanulói tájékoztatók/kiadványok

4. Intézményvezetői felkészítések

6. Szakmai kiadványok (több mint 50 kiadvány)

- Nevelési-oktatási program
- Tanítási-tanulási stratégia
- Alprogrami koncepciók
- Alprogrami eszköztár és feladatbank
- Alsós és felsős tanítói és tanári kézikönyvek
- Egyéb módszertani kiadványok
- Feladatillusztrációk, példák

12. Értékelés, a nyomon követés szempontjai

A KAPOCS-iskolahálózat egy olyan kezdeményezés, amelynek célja, hogy összefogja a Komplex Alaprogramot megvalósító intézményeket, és szakmai fórumot biztosítson a program sikeres megvalósítása és fejlődése érdekében. A KAPOCS-iskolahálózat működését az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen működő Komplex Alaprogram Országos Pedagógusképző és -továbbképző Központ koordinálja. A hálózat működése révén intenzívebbé válik a tapasztalatszerzés, az egymástól tanulás, az információcsere a program megvalósításáról, a hálózati működés lehetőséget teremt a jó gyakorlatok könnyebb megosztására is. A hálózat tagjai szakmai napokon vehetnek részt, ahol lehetőség nyílik a DFHT-KIP és a Komplex órák, valamint alprogrami foglalkozások megtekintésére.